

**ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ
СКОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ ДЛЯ ПОТРЕБ НОСТАЛЬГІЙНОГО
ТУРИЗМУ**

Львівський національний університет імені Івана Франка, географічний
факультет, аспірант II р. н.

На підставі опрацювання літературних джерел уточнено поняття ностальгійного туризму. Виконано класифікацію місць, де є ресурси, придатні для використання в ностальгійному туризмі. Акцентовано увагу на історико-культурних ресурсах як основі розвитку ностальгійного туризму, що репрезентує матеріальні спадщину іноземців, колишніх жителів Сколівського району. Виділено три види ностальгійного туризму.

Ключові слова: ностальгійний туризм, історико-культурні ресурси, вузькоколіяка, види ностальгійного туризму.

Zubyk Andriy

**USE OF HISTORICAL-CULTURAL RESOURCES OF SKOLE
DISTRICT FOR REQUIREMENTS OF NOSTALGIC TOURISM**

On the basis of literature the concepts of nostalgia tourism specified. Classification of places where resources are suitable for use in the nostalgia tourism was made. Attention is focused on the historic-cultural resources as important resource nostalgia tourism, representing the material heritage of foreigner which were lived on the territory of Skole district. Distinguished three kinds of nostalgic tourism.

Key words: nostalgic tourism, historic-cultural resources, types of nostalgia tourism, narrow-gauge railway.

Сучасні реалії розвитку світового господарства фіксують зростання частки ринку послуг у національних економіках. Найдинамічнішою складовою сфери послуг є туристична галузь. Проте виникає потреба у збільшенні різноманітності туристичного продукту. Це позначається на розвитку нових видів і форм туризму. Одним із напрямів, перспективних в Україні, є ностальгійний туризм, розвиток якого зумовлений певними історичними подіями та тенденціями останніх років.

Історико-географічні особливості розвитку території України та її окремих регіонів зумовили значну різноманітність ресурсів ностальгійного туризму, проте їх мало використовують у туристичній галузі. Тому актуальним завданням є вивчення ресурсів, які можуть послугувати основою для організації ностальгійних турів, урахування специфіки організації таких турів.

У вітчизняній науковій літературі ностальгійний туризм згадують, коли перераховують інноваційні види туризму. Зокрема, суть ностальгійного туризму, його форми окреслені в працях С. П. Кузика, М. Кляпа, Ф. Шандора. Окремі наукові статті, присвячені тематиці ностальгійного туризму, опубліковані О. І. Вуйцик, М. Беліковою, Н. Зацепіною, Б. Уманцівим. Досі не достатньо розробленими питаннями є технологія організації ностальгійних турів, не проаналізовано економічних аспектів ностальгійного туризму.

Наша мета – сформулювати визначення ностальгійного туризму, схарактеризувати ресурси, придатні для розвитку ностальгійного туризму, визначити перспективи та проблеми його розвитку в Сколівському районі. Не менш важливим аспектом дослідження є характеристика самих ностальгійних туристів, розуміння просторового розміщення та ресурсів, які можуть бути використані.

Сьогодні існує декілька різних підходів до визначення поняття “ностальгійний туризм”. У перекладі з грецької ностальгія означає “туга за батьківщиною”, що виникає як наслідок відриву людини від рідних місць, своєї країни. Науковці визначають ностальгійний туризм як бажання емігрантів та їхніх нащадків побачити історичну батьківщину, ознайомитися з її культурою

та звичаями [2, с. 122–125]. Досить поширеним терміном є також сентиментальний туризм. Сентиментальний туризм – вид туризму, пов’язаний з відвідуванням родичів, друзів, знайомих, місць колишнього проживання, особливо актуальний для людей, яких примусово виселили з нажитих місць, або які емігрували з політичних мотивів чи добровільно виїхали за межі країни в пошуках ліпшої долі [10, с. 168]. Основою таких сентиментів є бажання побачити місця, з якими пов’язана історія рідного народу, життя предків або особисте перебування. В науковій літературі поняття “сентиментальний” і “ностальгійний” туризм найчастіше вважають синонімами. Незважаючи на те, що ностальгійні подорожі здійснюють переважно люди старшого покоління, їхні діти, внуки та правнуки теж мають бажання ознайомитися з особливостями культури і побуту своїх предків, отже, ностальгійний туризм не має певного вікового цензу [1, с. 258].

Ностальгійний туризм часто має етнічну специфіку, пов’язаний із міграціями з однієї в іншу місцевість представників різноманітних етнічних спільнот. Однак насправді етнічний туризм – це різновид пізнавального туризму, який передбачає організацію туристичних поїздок у регіони історичного проживання певного етносу для ознайомлення з його матеріальною та духовною культурою, збереженою в автентичному середовищі [7].

Ресурсами ностальгійного туризму є населені пункти чи місця, де жив ностальгійний турист, будинки, могили родичів тощо. У випадку, якщо подорожує нащадок, то для нього новими будуть країна, її традиції, культура тощо. Тут ресурсами є вся сукупність природних, історичних туристичних ресурсів країни.

Місця, де є ресурси ностальгійного туризму, класифікують на такі групи:

1) зниклі поселення (унаслідок винищення жителів, депортацій, інших форм виселення населення, природних і техногенних катастроф, економічного занепаду, дії інших чинників). Ці поселення можна розподілити за ступенем збереженості. Наприклад: закинуті поселення із головно збереженою забудовою; поселення зі збереженими окремими елементами забудови;

поселення, щодо яких відоме лише місце розташування, а елементів забудови не збереглося. Інший поділ може бути за етнічним складом населення колишніх жителів поселень. Це можуть бути поселення етнічної спільноти, основної для певного регіону, а також “колонії”, де жили поселенці іноземного етнічного походження;

2) поселення, у яких відбулася заміна (заміщення) населення (знову ж таки внаслідок винищення, виселення, депортацій, обміну населенням, міграцій, природної й насильницької асиміляції та дії інших чинників). Тобто поселення збереглися, але в них живуть переважно інші жителі, не пов’язані з тими, хто заснував поселення. Ці поселення також можна класифікувати за ступенем збереженості матеріальної культури колишніх жителів;

3) поселення, з яких відбувалася масова міграція населення (представників основного етносу чи етнічних меншин), проте основа населення (“етнокультурне ядро” жителів поселення) збереглася. “Ностальгійні” туристи в такі поселення передусім ідуть у гості до родини та друзів. Зокрема до цієї категорії в Галичині належать чи не усі населені пункти;

4) поселення, з якими пов’язані окремі події, факти, явища, об’єкти, що можуть бути ресурсами ностальгійного туризму. Наприклад, це поселення, біля яких відбувалися військові дії і збереглося військове кладовище, поселення, у яких відбувалися зустрічі, важливі для певних груп людей, окремих родин чи окремих осіб [5, с. 96].

Загалом у ностальгійному туризмі залучають здебільшого історико-культурні ресурси. Тому для класифікації ресурсів ностальгійного туризму можна також адаптувати загальну класифікацію історико-культурних ресурсів (з поділом їх на архітектурні, археологічні, сакральні, етнографічні, пам’ятки монументального мистецтва, меморіальні місця й ін.). Проте важливість різних видів історико-культурних ресурсів у ностальгійному туризмі буде дещо іншою, ніж, наприклад, у культурно-пізнавальному туризмі.

Залежно від мети подорожі можна виділити щонайменше три види ностальгійного туризму: поїздки для побачення з рідними; відвідування місць,

із якими пов'язані важливі події в особистому житті людини, відвідання місць, із якими пов'язана історія етнічної спільноти, до якої зачисляє себе людина, або важливі моменти життя родини, предків. Дуже часто ці види поєднуються, оскільки для людини, що пододала відстань у декілька тисяч кілометрів, важливо не лише побачити рідних, й пережити особливо естетичне і духовне збагачення від відвідування місць пов'язаних з історією свого народу чи місць пов'язаних з минулим предків [3, с. 40-48].

Одним з таких перспективних районів розвитку ностальгійного туризму ми виділяємо Сколівський район. Вибір можна пояснити двома факторами: 1) туристична індустрія району має тривалу історію; 2) на території району проживала значна кількість поляків, німців та євреїв [13, с. 17].

Розгляд ресурсів, придатних для розвитку ностальгійного туризму можна розглядати в контексті розвитку туризму на території Сколівського району.

Одним з перших осередків відпочинку було село Корчин. Там функціонував пансіонат для лікування грудних недуг. Його послугами користувалися австрійці, поляки, українці зі Львова, жителі Кракова, Любліна. На території пансіонату проживали та лікувалися євреї з Галичини, Волині та Поділля. Поруч знаходився пансіонат-колонія для єврейських дітей-сиріт.

Значним оздоровчим центром було село Коростів. Зокрема, на його території єврейське населення заснувало курорт для приїжджих з Бесарабії і Поділля. Село пов'язане з діяльністю поета Райтмана, який відкрив на території села пансіонат "Засвіття", що у 1935 р. був визнаний найкраще обладнаним курортом Польщі [13, с. 32].

Значним центром відпочинку євреїв була вілла нафтових магнатів Гартенбергів в селі Дубина. Варто зазначити, що цій сім'ї належали землі в околицях Дрогобича та Стрия. З їх переїздом до Відня, Дубина залишалася мисливськими угіддями родини та місцем проведення літніх канікул.

Чеський слід у розвитку історії лікувальної справи Сколівщини залишив Йовжі Шматера. За його зусиль на початку ХХ ст. на основі цілющих джерел було збудовано цілий комплекс, що мав свою велику бібліотеку, тенісні корти,

оркестр. Гостями пансіонату були представники галицької інтелігенції та закордонні аристократи, довгий час там жив австрійський принц Фердинанд. Проте з настанням II-ої Світової війни найстарший син Йовжі Шматери Роман виїхав в Чехію, де загубився його слід. Невідомою залишається доля Володимира Шматери. Ще один брат був вбитий у липні 1944 р. Від пансіонату на даний час нічого не залишилося [11].

Виплавка заліза з болотної руди призвела до заснування німецьких колоній – Аннабергу (суч. с. Долинівка), Феліцієнталю (суч. с. Нагірне) де функціонувала сірникова фабрика та Карлсдорфу (суч. с. Климець). Проте від німецької забудови нічого не залишилося.

Сучасний районний центр Сколе в минулому мав доволі добре розвинуту інфраструктуру: ресторани, кондитерські, павільйон для танців, бібліотеки. В місті діяло декілька готелів та пансіонатів. Власниками цих закладів були переважно поляки та євреї. Про значну кількість євреїв у місті свідчить наявність ресторану де готували кошерну їжу. На жаль у роки II-ої Світової війни були зруйновані всі пансіонати та готелі. Вцілів лише пансіонат Ейхловей, де зараз функціонує школа мистецтв. Від польської та єврейської громад мало що залишилося: в околицях міста Сколе є залишки єврейського кладовища, про поляків нагадує костел Семи Страждань Діви Марії. Також у місті Сколе народилася та проживала поетеса Беата Обертинська.

Легендарними постатями в історії району постають брати барони Гределі. Ними була заснована фірма “Брати барони Гредлі”, що швидко перетворилася у різногалузевий комплекс, в який входили лісові промисли, каменоломні, гідроелектростанція. З розвитком промисловості розвивалася соціальна сфера. Для прикладу парове опалення обігрівало службові помешкання працівників зайвою парою з гідроелектростанції, збудовано лікарню та унікальний водопровід, який обслуговувала лише одна людина [5, с. 196].

Зусиллями братів баронів Гредлів побудовано мережу вузькоколіїних залізниць. У 10–20-х рр. XX ст. у зв’язку з розвитком курортів на Сколівщині, час від часу на лінії проводилися екскурсії. До паровоза чіпляли пасажирські

вагони. Збереглася світлина, яка свідчить, що ця лінія обслуговувала туристів та дітей, які тут лікувалися [9, с. 56]. Одна з віток вузькоколійки вела на вершину гори Парашка – найвищої вершини Сколівського району [14].

Від перебування баронів Гределів на Сколівщині залишилися фрагменти вузькоколійок та їхній палац. Палац залишився цілим під час двох світових воєн, проте з 1956 р. на його території функціонує школа-інтернат, а палацовий парк знаходиться у занедбаному стані. Свого часу в палаці Гредлів довгий час гостював Віндіш Гратц – внук Франца Йосифа I [12, с. 3].

Отже, ностальгійний туризм є одним з перспективних видів туристичної індустрії. Особливо проблемним аспектом є технологія організації ностальгійних турів. У нашій державі недостатньо налагоджена діяльність туроператорів. Вітчизняні туроператори не пропонують “relative&visit tours” (подорожі з метою відвідування родичів і друзів) як їхні закордонні колеги. Першочергове завданням – налагодження зв’язків з закордонними туроператорами, така співпраця значно підвищила інтерес до відвідин України. Позиції ностальгійного туризму на українському ринку туристичних послуг є слабкими.

Суттєвою перепоною розвитку цього виду туризму може стати недостатня вивченість туристичних ресурсів України. Туристично-рекреаційний потенціал України не використовують повністю. Багато об’єктів перебуває у напівзруйнованому стані, держава не фінансує їхньої реконструкції. Іншим аспектом є те, що стан інфраструктури наявних туристичних об’єктів та якість обслуговування значно нижчі від світових стандартів. Важливе завдання – налагодження роботи закладів обслуговування, навчання персоналу іноземних мов тощо. Одночасно організація діаспорного туризму не потребує специфічних ресурсів, ресурсами є сукупність природних, історичних туристичних ресурсів країни.

Список використаної літератури

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / О. О. Бейдик. – К: “Київський університет”, 2001. – 258 с.
2. Белікова М. В., Зацепіна Н. О. Менонітські поселення: історія формування та розвитку ностальгійного туризму в Україні / М. В. Белікова, Н. О. Зацепіна. – Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXXI. – 2011. – С. 122–125.
3. Вуйцик О. І. Розвиток ностальгійного туризму в Україні / О. І. Вуйцик // Географія. Економіка. Екологія. Туризм: регіональні студії. Збірник наук. праць / за ред. І. В. Смаля. – Ніжин: МІЛАНІК, 2009. – Вип. 3. – С. 40–48.
4. Зубик А. І. Діаспорний туризм як інноваційний вид туризму / А. І. Зубик // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: Матеріали VII міжнар. конф. (м. Львів-Тернопіль, 4-6 жовтня 2013 р.). – Львів. – 2013. – С. 195–199.
5. Івченко А. С. Вся Україна / А. С. Івченко. – К.: ДНВП “Картографія”, 2006. – 656 с.
6. Лозинський Р. М. Географія ресурсів ностальгійного туризму Жовківського району Львівської області / Р. М. Лозинський, І. В. Кучинська, Ю. С. Дорош // Карпатський край. – 2013. – №1(3). – С. 94-102.
7. Методичні вказівки для розробки туристичних продуктів (за видами туризму). – Львів: ЛІЕТ, 2012. – 58 с.
8. Петранівський В. Л. Галицька карпатська туристична інфраструктура. Історичний аспект (2-га половина XIX ст. – 1939 рік) / В. Л. Петранівський // Франкова криниця. – 2004. – № 38–39 (1034–1035) – С. 4.
9. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський // К.: Знання, 2006. – 575 с.
10. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2012. – 264 с.

11. Чудійович І. Я. “Невідомий курорт “Шматерівка” на Зелем’янці та її господарі” / І. Я. Чудійович // “Бойківська думка”. – 1998. – № 9.
12. Чудійович І. Я. До історії мисливства і рибальства на Сколівщині (статті) / І. Я. Чудійович // Стрий, 2010. – 91 с.
13. Чудійович І. Я. Вузьколійки Сколівських Бескидів / І. Я. Чудійович, А. Басараб, М. Гнатишин // III Міжнародний форум “Карпатський трамвай”: Збір. інформ. матеріалів. – Л.: Каменяр, 2004. – 200 с.
14. Швагуляк-Шостак О. “Карпатський трамвай” / О. Швагутяк-Шостак // Контракти. – 2006. – №7. – С. 4.